

OSMANLI MİRASI, MİSAK-I MİLLİ VE ORTADOĞU

“

1516 yılında Osmanlı Mısır'ı topraklarına katıp Halifeliği üstüne alarak İslam Dünyası'nın ve dolayısıyla Ortadoğu'nun doğal lideri olarak gücünü tescillemiştir. 1530'larda Portekiz tehdidine daha yakın olan Kuzey Afrika ülkesi Cezayir, Barbaros ve Oruç reislerin öncülüğünde gönüllü olarak Osmanlı'ya bağlanmış, bundan sonra Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz'de Osmanlı ciddi bir güç olmuştur.

”

Prof. Dr. Ahmet Uysal

ORSAM Başkanı

1492'de Endülüs'ün düşmesi ve Amerika'nın keşfedilmesinden sonra o zamanın süper gücü Portekizliler hem Kuzey Afrika'daki Müslüman toprakları tehdit ediyor hem de Ümit Burnu'nu dolaşarak Hicaz ve Hint Okyanusu'nda Müslüman halkları taciz ediyorlardı. Yeni haçlı dalgası olarak görülebilecek bu yeni durum coğrafi keşiften öte ciddi bir askeri kampanyaydı. Bu

kampanyada İngilizcesiyle 3G (Gold, Glory, God veya Altın, Şan ve Tanrı) ile adlandırılan zenginlik, güç ve din temelli bir motivasyon vardı. O dönemde yükselişte olan Osmanlı Devleti de İstanbul'un fethi ile İslam Dünyası'nda bir lider olarak ortaya çıkmıştı.

16. yüzyılın başında özellikle Portekiz tehditleri artınca Osmanlı Devleti Suriye'den başlayarak Arap Yarımadası'nı çok zorlanmadan kontrol edip birleştirmiştir. Çünkü savaşçı Türk yönetimi olan Memluklular dahi yeni tehdit karşısında çok etkili olamamışlardır. 1516 yılında Osmanlı Mısır'ı da topraklarına katıp Halifeliği de üstüne alarak İslam Dünyası'nın ve dolayısıyla Ortadoğu'nun doğal lideri olarak gücünü tescillemiştir. 1530'larda Portekiz tehdidine daha yakın olan Kuzey Afrika ülkesi Cezayir, Barbaros ve Oruç reislerin öncülüğünde gönüllü olarak Osmanlı'ya bağlanmış, bundan sonra Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz'de Osmanlı ciddi bir güç olmuştur. Hatta 1578 Vadisseyl Savaşı'nda Fas'ta aldığı zaferle Portekiz devrini bitirmiştir. (Bir devir kapatıp yenisini açan bu zafer Kut'ul-Amare'den daha

büyüktür ve derinlemesine araştırmaya muhtaçtır).

Portekizlilerden sonra gelen İspanyollara karşı da Kuzey Afrika'yı koruyan Osmanlı Devleti yaklaşık 300 yıl bölgeyi işgallerden korumuştur. (Bağımsız Arap tarihçileri de Osmanlı'nın bu hizmetini takdir etmektedir.) Ancak 19. Yüzyıldan itibaren Osmanlı zayıflamaya başlayınca 1798 Napolyon'un Mısır işgali püskürtülse de 1830'da Fransa'nın Cezayir işgaline engel olunamamıştır. Kuzey Afrika'da kaybedilen ilk Müslüman toprağına Cezayir Türküsü'nde ifadesini bulan üzüntü, toplumsal hafızamızda bugünlere kadar gelmiştir. Aynı yüzyılın sonralarına doğru Mısır ve Tunus Batı işgaline düşmüştür.

20. Yüzyıl başında ise Libya elimizden çıksa da işgal çabaları esnasında Mustafa Kemal'in de katıldığı direniş hareketi işgalden sonra da devam etmiştir. I. Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı Devleti Libya, Tunus ve Cezayir'deki direnişe destek vermiştir. Örneğin Mısır'da milliyetçi lider Mustafa Kâmil Paşa Osmanlı'ya karşı değil bilakis Osmanlı şemsiyesi altında Mısır ve Arap dünyasının bağımsız

olacağını savunuyordu. I. Dünya Savaşı esnasında İngilizler ve Fransızlar birleşerek hem Osmanlı Devleti'ni parçaladılar hem de işgal ettikleri halklara nefes aldırmadılar.

I. Dünya Savaşı esnasında Arabistan'ın iç bölgelerinde (Necd) yaşayan Vahhabiler hariç, Irak, Suriye, Yemen, Filistin, Mısır, Libya, Tunus, Cezayir hiçbir Arap toplumu bize isyan ettiği için elimizden çıkmamıştır. Diğer bir ifade ile bu topraklar Batılı ülkelerin kaba kuvveti sonucu elimizden çıkmıştır. Savaş esnasında Fransızların zorla savaşa getirdiği Cezayir ve Tunuslu birçok asker fırsat buldukça Osmanlı saflarına katılmıştır. Adana ve Suriye'de bunların köyleri hala mevcuttur. Şerif Hüseyin ve benzerlerinin İngilizlerle yaptığı işbirliği ve isyanların Ortadoğu'nun elimizden çıkmasındaki rolü yok denecek kadar sınırlıdır. Diğer taraftan İngilizler Şerif Hüseyin'e

verdikleri sözü de tutmamışlardır.

Burada kritik olan nokta I. Dünya Savaşı kaybedildikten sonra bugün Ortadoğu diye bilinen Arap topraklarının İngiliz, Fransız ve İtalyan devletlerince paylaşılması ve hatta İstanbul'un işgal edilmesi ve Türklerin Anadolu'dan atılması projesi gündeme gelmiştir. Diğer bir ifade ile Arap toprakları işgal edilirken, Türk toprakları da rahat bırakılmamıştır. Bu ortamda 17 Nisan 1920 yılında toplanan son Osmanlı Parlamentosu (Meclis-i Mebusan), dünyaya ilan ettiği deklarasyonla Arap topraklarının işgaline karşı çıkmıştır. Osmanlı sınırları içinde ve dışında işgal edilen halkların kendi kaderlerine karar vermesini savunmuştur. Çünkü 1919-22 arasında aynı dönemde Filistin, Irak, Mısır, Hindistan ve Anadolu'da işgale direniş eş zamanlı olarak devam etmiştir.

Kurtuluş Savaşı esnasında Hint Yarımadası gibi Mısır'da ve Tunus'ta Anadolu'da devam eden savaş için yardımlar toplanmıştır. Annesi de Türk olan Mısır'ın güçlü şairi Ahmed Şevki Sakarya Zafere'ne methiyeler düzmüştür. Benzer şekilde Libya direniş lideri Ahmet Şerif Senusi Anadolu'daki direnişte Mustafa Kemal (Atatürk) ile dayanışma içinde olmuş ve özellikle Musul ve Kerkük'te Arap ve Kürt aşiretleri İngilizlere karşı direnmeye teşvik etmiştir. Yine Mısır'da Mehmet Ali Paşa'nın torunu Prens Ömer Tosun, Kurtuluş Savaşımız için yardım kampanyalarına öncülük etmiştir. Dönemin Mısır'ın Liva gazetesinde Mustafa Kemal'in teşekkür telgrafı yayınlanmıştır.

Lozan görüşmeleri esnasında Arap ülkelerinin durumu da gündeme gelmiş ve Mustafa Kemal'in İsmet Paşa'ya çektiği telgrafta Arap halklarının geleceğinin Misak-ı Milli

çerçevesinde gündeme getirilmesini talep etmiştir. Yine Mısır'ın milli mücadele heyeti 1920'lerin başında kendi haklarını savunmaları konusunda hem İstanbul hem de Ankara hükümetini ziyaret etmiştir. Çünkü bu dönemde başta Halife olmak üzere, Türkler İslam Dünyası ve özellikle Ortadoğu halkları için abiden öte baba konumundaydı. Kurtuluş Savaşı esnasında Hindistan'dan gelen yardımların da anlamı buydu çünkü önce İstanbul ve Anadolu kurtulacak, sonra da bütün İslam Dünyası kurtulacak diye bekleniyordu.

Ancak Lozan Anlaşması'nda Misak-ı Milli'nin temel davasından oldukça uzaklaşmıştır. Ankara Hükümeti Mısır, Filistin, Irak, Suriye'deki haklarından vazgeçerek aslında Misak-ı Milli'nin birinci maddesinde öngörülen Arap halklarının bağımsızlığından vazgeçilmiş ve işgale terk edilmiştir. Mus-

tafa Kemal'in bu halklar önce bağımsız olsunlar sonra bizimle birleşirler diye net bir tavnı söz konusu olmuştur. Bu çerçevede işgal altındaki Filistin halkının temsilcileri de Türkiye'nin desteğini istemiştir. Atatürk'ün Filistin davasına desteği ise çok nettir.

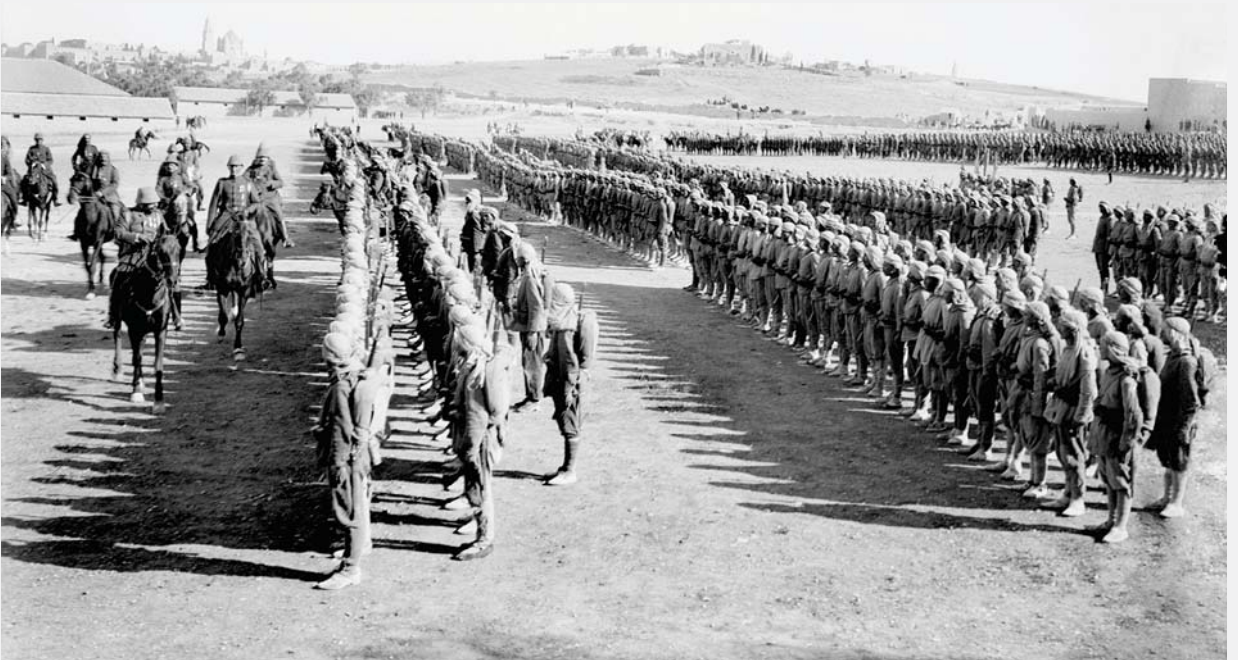
“

Şeyh Sait isyanı bahanesiyle Musul-Kerkük konusunda İngiltere ve kontrolündeki Irak ile anlaşma sağlansa da oradaki haklarımız ve halklarımız göz ardı edilmiştir. Çünkü Türkmen, Kürt ve Arapların büyük çoğunluğu gönül olarak, yapay olarak oluşturulan Irak devletinden daha çok Türkiye'ye yakındı. Bugün bile bu durum çok değişmemiştir.

”

Hatay'ın ve Musul-Kerkük'ün geri alınma çabaları da Misak-ı Milli çerçevesine oturtulmuştur. Hatay gibi Türkiye'ye katılma konusunda Musul ve Kerkük'te referandum yapılırsa da İngilizler sonuçları hile ile farklı göstermişlerdir. Şeyh Sait isyanı bahanesiyle Musul-Kerkük konusunda İngiltere ve kontrolündeki Irak ile anlaşma sağlansa da oradaki haklarımız ve halklarımız göz ardı edilmiştir. Çünkü Musul ve Kerkük'teki Türkmen, Kürt ve Arapların büyük çoğunluğu gönül olarak, yapay olarak oluşturulan Irak devletinden daha çok Türkiye'ye yakındı. Bugün bile bu durum çok değişmemiştir.

II. Dünya Savaşı'nda Batı ülkeleri birbirini o kadar zayıflatmıştı ki özellikle Suriye ve Irak ama diğer eski Osmanlı toprakları Hatay formülüyle geri kazanılabildi. Savaşı müteakip CHP Hükümeti buna yanaşmadığı gibi Soğuk Savaş ortamında Demokrat Parti de bu

konuda oldukça çekingen davranmıştır. Ayrıca Misak-ı Milli anlayışına uymayacak şekilde İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olunmuş ve daha sonraları Cezayir bağımsızlığına karşı Fransa desteklenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını kazanan ülkelerde Osmanlı mirası çok canlıydı. Bu ülkelerde Osmanlı'dan kalan Türk kökenli bürokrat, işadami ve entelektüeller hem elit oldukları hem de bağımsızlık mücadelelerine katkıları dolayısıyla buldukları toplumda ciddi ağırlık sahibiydiler. Suriye'de ve Irak'taki Türkmenler ayrıca aktif ve organize idiler. Bu durum hem Osmanlı mirasının olumlu olması hem de bu kişilerin sosyal ve kültürel sermayesinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. Örneğin, Libya bağımsızlığına kavuştuktan sonra Libya Kralı Senusi, Sadettin Koloğlu'nu kendine başbakan atamıştı (1950).

“

Arap topraklarında kurulan yeni devletler ne tam bağımsız olabilmiş ne de güçlü bir kalkınma sağlamıştır. Rusya dahil Batı desteği ile ayakta kalabilen bu rejimler, Arap Baharı sürecinde sarsılınca demokrasi istiyormuş gibi yaparak aslında halkların kendi kaderlerine karar verme sürecini baltalamıştır.

”

İki dünya savaşı arasında dünyada yaşanan derin ekonomik buhrana ek olarak, Ortadoğu halkları İngiliz,

Fransız ve İtalyan sömürgelerinin altında ciddi şekilde ezilmiştir. Bu yüzden zaten elinden zorla koparılan Arap halkları sömürgeci sonra Osmanlı'yı arar olmuştur. Örneğin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkmen Şükrü el-Kuvvetli de Suriye'de birkaç dönem başkanlık yapmıştı. Bu dönemde aynı Hatay ve İskenderun gibi referandum yapılsa Suriye'nin tamamı Türkiye'ye bağlanabilirdi. Ancak Menderes Hükümeti de bölge halklarını geri kazanmak yerine bugünkü Mısır gibi Batı'ya bağımlı politikalar yürütmeye yönelmiştir. Hatta Irak'ta da durum çok farklı değildi. Nerdeyse bütün Kuzey Irak'ı kapsayan Musul ve Kerkük Vilayeti'nde sadece Türkmenler ve Kürtler değil, Araplar da Türkiye'ye katılmak istiyordu. Hatta 1925 yılında yapılan referandumda Hatay gibi Türkiye'ye katılma kararı çıktığı ama İngilizlerin seçimde hile yaparak bunu engellediği bilinmektedir. Suriye Kürtleri de Iraktakilere farklı değildi. Hatta onların Türkiye'deki Kürt aşiretlerin uzantısı olmaları ve Kurmanci lehçesi konuşmaları dolayısıyla Türkiye'yle bağları daha güçlüydü. Bunun kanıtı olarak 1950'lerin ikinci yarısında Suriye ile Hatay yüzünden savaş ihtimali artınca savaş durumunda Türkiye'yi destekler diye Suriye Hükümeti sınırdaki Kürt köylerini boşaltmış ve yerlerine Arap vatandaşları yerleştirerek bir Arap şeridi oluşturmak istemiştir.

Arap topraklarında kurulan yeni devletler ne tam bağımsız olabilmiş ne de güçlü bir kalkınma sağlamıştır. Çoğu Rusya dahil Batı desteği ile ayakta kalabilen bu rejimler, Arap Baharı sürecinde sarsılınca

demokrasi istiyormuş gibi yaparak aslında halkların kendi kaderlerine karar verme sürecini baltalamıştır. Demokrasisi ve kalkınmasıyla bölge halklarına da ilham kaynağı olan Türkiye'nin Misak-ı Milli ruhuna uygun şekilde bu halkların demokratikleşmesini ve bu sayede bağımsızlaşmasını desteklemesi çok doğal bir durumdur. Büyük güçlerin çıkarları yerine kendi halkına hizmet eden ülkelerle Türkiye çok daha kolay işbirliği yapacaktır. Tarihte olduğu gibi bugün de Türkiye sanayi, ticaret ve turizme dayalı bir ekonomisiyle komşularında istikrar ve kalkınma istemektedir.

Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu, Batı Akdeniz, Kuzey Afrika ve Arap Yarımadası'nın güney sahillerinde oluşan Batı tehdidine karşı Arap coğrafyasını çok hızlı bir şekilde birleştirmiş ve yaklaşık 400 yıl korumuştur. Arabistan'ın cüz'i bir kısmını oluşturan Vahhabiler hariç, Arap topraklarının çok büyük çoğunluğu isyanlar yüzünden değil, savaşlarla zorla elimizden çıkmıştır. Bundan sonra da Osmanlı Devleti, Mısır, Libya ve Tunus gibi memleketleri geri kazanmak için bağımsızlık hareketlerine destek vermiştir. Misak-ı Milli bu anlayışı devam ettirerek Osmanlı sınırları içinde ve dışındaki Arap topraklarının bağımsızlığını savunmuştur. Bunu yaparken bu halklar bağımsızlığını kazansalar Türkiye ile birleşecekleri düşünülmüştür. 100 yıl sonra Arap Baharı, bölge halklarına yeniden bağımsızlık imkânı sunduğu için Doğu ve Batı'daki süper güçler ve içerde onlara bağımlı ve elitlerin desteği ile sabote edilse de bağımsızlık ve kalkınma talebi devam etmektedir. ■